

ВСТУП

Ну що? Всім привіт!

25 березня 2023 року, 1-ша година 13 хвилин ночі.

Треба починати. Треба! Суперечливі почуття. В голові каша. Але є бажання. Велике! Це правда. Правда в тому, що я, мабуть, завжди цього хотів. Мільйон разів уявляв собі, як це робитиму — писатиму. Я навіть знав, з чого почну. Завжди знав.

А хотів я почати так: «Моему дідові, Кондратенку Василеві Сергійовичу, учасникові Другої світової війни, присвячується». Не знаю вже, коли й чому виникла ця думка, призабулося, але, мабуть, глибока повага, величезна любов до дідуса і та наука, яку він у мене вклав, спонукали й зобов'язували мене написати цю книжку і почати її саме такими словами.

Думка ця не полишала мене ніколи. Вона завжди невідступно була зі мною, але... Чи прийшов для цього час, чи зробив я щось видатне у своєму житті, чи досяг чогось на своєму шляху, щоб це описати і, найголовніше, — присвятити це все йому? До сьогоднішнього вечора — ні. Точно ні.

Але події останнього року наполегливо підштовхують мене взяти до рук перо. І я згоден зі своїм новим товаришем Юрієм Пацуком: написання цієї книжки — вже не просто бажання, це обов'язок.

Я хочу розказати правду про життя й події, що приголомшили мене, моїх рідних і близьких, друзів та побратимів, про той звищестий шлях, що привів нас у тяжкий лютий 2022 року. Хоч точно, все починалося значно раніше, ніж я можу пригадати, настільки раніше, що й страшно уявити.

Але я намагатимуся. Я зобов'язаний. Я зроблю. Значною мірою й тому, що «Моему дідові...».

Щоб розпочати свою розповідь, раз я вже наважився, треба згадати найголовніше. Згадати тих людей, події та обставини, які сколихнули мою свідомість й змінили життя. Так змінили, що я, врешті-решт, став тим, ким є тепер, коли взявся за перо. Безумовно, це буде важко, але й вельми цікаво. Адже саме ці люди й обставини привели мене до себе, такого, яким я є.

Щоб відновити в пам'яті те, що було ключовим, треба повернутися назад. Дуже далеко. А саме в ту мить, коли я почав запам'ятувати. І хоч як дивно, запам'яталося багато, особливо запахи. Це для мене захопливо й дивовижно.

Та все ж перед тим як почати, я хочу викласти певні застереження — для себе і для вас, хто тримає в руках цю книжку.

Не вважайте це слабкістю, але «юний автор» боїться невідомості. Невідомості, що притаманна кожному незвіданому шляху. Невідомості, що постає перед кожним, хто починає роботу на новій ниві. Коли виникає страх: а якщо не зможу? От і я боюся, що не зможу, беручись за цю відповідальну роботу. Прочитавши багато книжок, полюбивши їх та їхніх авторів, боюся, що не зможу бути таким же красномовним. Боюся бути неточним або надто прискіпливим і дуже не хочу виявитися статистом. Хочу бути цікавим людям різного віку й інтересів. А бути нецікавим — боюсь.

А ще, мабуть, дуже боюся своєї біографії, історії свого життя, адже вона склалась не як у героя красивого роману. Вона була

тяжка і не завжди мені приємна. Скажу відверто: я часто сам собі її додумував й догравав, виправдовував себе. І все було б добре, та головний герой все ж має бути героєм, і той, хто прочитає, можливо, прагнутиме жити подібно, вважаючи, що це шлях до успіху й перемоги. Але...

Я буду чесним і про те, що мені не подобається, промовчу. Але тільки про те, що не подобається і чого не люблю у своєму житті. А може, й не промовчу. Але обіцяю: якщо десь, можливо, я не буду точним, однак точно буду чесним.

Коли пишу ці слова, ці рядки, серце калатає, а енергія вирує. Треба розпочинати! Що ж. В добру путь! Пробач мене, читачу, якщо я розчарую тебе. Але я зроблю все можливе й неможливе, щоб виправдати твої очікування.

Отже, я абсолютно впевнений, що народився 1973 року, в липні. Точно знаю, що це була неділя і в СРСР якраз був День рибалки. Напередодні моя молода мама, Клавдія Василівна, як вона розповідає, відпочивала на березі річки й зрозуміла: час настав. І ось у ніч з суботи на неділю на світ з'явився я.

Я був перша дитина в цій молодій сім'ї і перший онук у маминих батьків—Василя Сергійовича й Уляни Іванівни, яких я обожаював. Вони жили в селі Семенівці Менського району Чернігівської області, де й народилася та виросла моя мати.

Звичайно ж, слід зазначити й місце: народився я в місті Новограді-Волинському Житомирської області, на батьківщині свого батька—Федора Івановича Залужного.

Сім'я наша була звичайнісінька, радянська. З усіма недоліками, незгодами й радощами, притаманними сім'ям тих часів. Ні ліпші, ні гірші. Жили небагато, радше виживали, і будували разом з країною наше «світле майбутнє». Принаймні я впевнений, що люди так думали. Створювали сім'ї, народжували дітей, допомагали своїм батькам, викручувалися, заробляючи копійки, крутили закрутки, передавали по колу й у спадок дитячі й підліткові речі. І все це зливалося в одну величезну махину, що неслася вперед у невідомість чи, як казали наші партійні керівники,

до «великого світлого майбутнього». Та це вже історія, радісна й печальна, але, слава богу, історія. Я щиро вдячний і своїм батькам, і тим далеким часам, що дали мені життя і шанс це життя збудувати так, як вийшло в мене.

Не вдаватимуся в деталі, та й вони тут, мабуть, зайві, скільки часу і як я провів з батьками, але точно знаю, що невдовзі, ще зовсім крихітним, як і більшість дітей тієї неосяжної країни, я опинився у своїх найрідніших і найдорожчих дідуся й бабусі. Чесно скажу, я не знаю причин цього, впевнений, що вони були вагомі й серйозні, але головне—дуже сприятливі для мене, бо я опинився в потрібному місці в потрібний час. Я був у тих, хто раз і назавжди зробив з мене людину. Саме вони, дідусь і бабуся, плекали в мені людяність, саме вони дали мені можливість відчутти, що таке любов, відповідальність і совість. Цей багаж залишився зі мною на все життя. Так, іноді він був тягарем, який мучив і рвав мене на шматки, заважав спати і терзав свідомість. Але він у мене був, даний раз і назавжди.

Перший спогад з раннього дитинства особливий для мене.

У невеликій сільській хаті, яку дідусь з бабусею самі ж і збудували для себе й дочок, завжди було тепло. На диво, мені там ніколи не було холодно. Ніколи! І ось одного зимового дня, а це були часи, коли зими були справжні, в хаті з'явилася пташка. Її принесла бабуся. Думаю, мені не було й двох років, але я це все запам'ятав. Впевнений, що це мої перші враження, перший шок. Якийсь час ця пташка жила у нас і навіть слухняно дзьобала хлібні крихти, які я їй підкидав. Багато разів, повертаючись в ту хату, я намагався відтворити у спогадах, як годую ту пташку, і завжди на серці ставало тепло. Знав би той кругловидий хлопчик, що чекає на нього попереду!

— Рота, підйом! Виходь шикуватися на передній лінійці!

Заскрипіли металеві сітки армійських ліжок, і молоді заспані хлопці ліниво, неохоче й зі страхом в очах починають хто

похапцем одягатися, хто судомно поправляти одяг, у якому спав, та врешті-решт під крики старшого з абітурієнтів вибігають з сирого намету на подвір'я.

Абітура! Так ласкаво в курсантському середовищі називали період вступних іспитів у військово училище, де в кожного був чесний шанс: повернутися до спокійного життя, сповненого аромату юності, чи залишитися тут, у сирому наметі. А згодом, витримавши курс молодого бійця, змінити його на понурі стіни старої царської казарми, щоб потім цілковито віддати себе Батьківщині. А якщо буде потреба, то віддати Батьківщині й своє життя.

Так і ваш покірний слуга в червні 1993 року виключно за покликом серця опинився на березі Чорного моря в тому сирому наметі УСВ-56 з характерним армійським запахом кирзи й гуталіну.

Все було нове: і суворі правила військового життя, і жорстка, незбагненна вбогість та простота військового устрою, і свіже морське повітря, що, як потужний ароматизатор, вмить вивітрювало як запах гуталіну, яким наскрізь були просякнуті подушки й матраци, так і залишки юнацького сну. Це був запах майбутнього, яке кликало, вабило й зачаровувало одночасно. Для мене це було щастям.

У строю абітурієнтів, крім мене, був і мій друг, з яким ми навчалися в одній групі у машинобудівному технікумі, Саша Пивовар. Для нього то була перша й остання ніч у військовому училищі.

— Валимо звідси, — сказав він мені на тому ранковому шикуванні.

— Ні, — кажу. — Я залишаюся.

І я залишився серед тієї сирості, а Саша подався світом, будував, ремонтував, жив прекрасним і спокійним життям. Він — мій справжній Друг, який завжди був поруч. Людина виняткової порядності, він доглядав нашого класного керівника Руденка Бориса Федоровича, піклувався про нього й допомагав коротати нелегку старість до останніх днів його життя. Але до цього скромного вчителя, що зробив з нас, п'ятнадцяти-шістнадцятирічних юнаків, чоловіків, ми ще повернемося у цій книжці. Я завжди його

пам'ятатиму і обов'язково про нього розкажу. Він, як і багато інших, яких вже немає серед нас, але які відіграли в моєму житті величезну роль, достойний цього.

— Праворуч! Бігом руш!

Взвод абітурієнтів вдихнув на повні груди морського повітря й побіг стадіоном навчального центру Одеського вищого об'єднаного командного училища. Такою була перша ранкова фізична зарядка майбутнього Головнокомандувача Збройних сил України.

Скажу зразу й відверто — до цієї зарядки я йшов свідомо, довго й наполегливо. Все моє тіло і моя душа чекали й жадали цього, мабуть, років п'ятнадцять. На час складання вступних іспитів мені було неповних двадцять, а вперше й назавжди стати військовим я захотів у дитячому садочку. В садочку №45 міста Новограда-Волинського під пісню, яку ми співали під акомпанемент нашої виховательки Клавдії Василівни:

*За моей кроваткой загудел мотор,
Покатил по полю бронетранспортер,
Падают снаряды, завязался бой,
Ты не бойся, мама, я с тобой!*

Нехитра дитяча свідомість і фантазія миттю намалювали в моїй голові цю картинку, яка залишилися зі мною назавжди і до якої я з того часу вперто йшов і якій не зрадив.

Ще років за чотири до вступу я знав всі нормативи з фізичної підготовки й вимоги до складання іспитів. Я наполегливо й невтомно готувався. Чесно зізнаюся: «червоний» диплом машинобудівного технікуму мені потрібен був лише для полегшення вступу до військового училища.